

LA CLAROR DE VERDAGUER ÉS ALLARGADA

Ricard TORRENTS

Les primeres paraules d'aquest parlament siguin de benvinguda a totes i a tots els participants del **V Col·loqui sobre Verdaguer**, convocat per la Societat Verdaguer sota el lema «Verdaguer i el Segle».

És un goig inaugurar, en nom de la Societat Verdaguer i del Comitè organitzador, una reunió congressual d'estudi del primer poeta català modern, en un lloc com aquest, de màxim rang institucional, i en un moment com aquest, d'entusiasme verdaguerista alhora que de desassossec davant els revessos que pressentim. Sigueu, doncs, benvinguts, socis, inscrits, assistents, participants, amigues i amics, de Catalunya i de fora de Catalunya, al **V Col·loqui Verdaguer**.

Les segones paraules del meu parlament aniran dedicades a subratllar les novetats que presenta el nostre col·loqui respecte dels quatre anteriors i a fer-ne una glossa.

1. El nombre de participants actius del **V Col·loqui** en conferències, ponències, comunicacions i presentacions, passa de cinquanta, un nombre que cap de les quatre edicions anteriors no havia assolit.

2. La seu del **V Col·loqui** és triple, Folgueroles, Vic, Barcelona, estacions de la trajectòria del nostre poeta, elevades per ell a la dimensió mítica de llocs d'alta referència en múltiples passatges de la seva obra. No dubtem que el fet donarà al col·loqui un plus de visibilitat social.

3. La tercera novetat del **V Col·loqui** és la internacionalització. Comptem, en efecte, per primera vegada, amb interessants aportacions d'estudiosos de països d'Europa com Polònia, Txèquia i Alemanya, amb els quals hem connectat amb un doble propòsit: conèixer millor els circuits per on l'obra de Verdaguer circulà fora de Catalunya ja en el seu temps, i construir de nou uns circuits per on torni a circular, ara que la comunicació amb tots els països d'Europa s'ha normalitzat. Justament l'aportació estel·lar que en aquest àmbit ens serà presentada en el col·loqui és la traducció a l'anglès del poema *Canigó*. L'ha duta a terme un professor californià de la Universitat de Vic, el Dr. Ronald Puppo. Com és sabut, la traducció a l'anglès de les obres de Verdaguer és una assignatura pendent de les lletres catalanes i de la política cultural del país. Amb aquesta traducció, no en dubtem, sumarem punts per a aprovar-la.

4. Una altra novetat del present Col·loqui és que l'organitza una Societat Verdaguer ampliada i potenciada amb l'ingrés de nous socis. Els col·loquis anteriors, com acostuma a passar, van anar seguits d'un període de relaxament postcongressual. El **V Col·loqui**, en canvi, ha de marcar un relleuament de les nostres activitats. Què és al capdavant la Societat Verdaguer? La seva creació en els anys vuitanta s'inspirà en dos grans estudiosos de la generació anterior, Carles Riba i Josep M. de Casacuber-

ta, representatius l'un de la crítica literària més exigent i l'altre de la recerca i l'edició més rigoroses de textos i documents. El primer, tot i que la mort prematura li impedí d'ampliar-les, deixà unes orientacions, encara vigents, sobre la necessitat de «portar una mica més de precisió a la crítica de la poesia verdagueriana, assajant d'explicar com en funciona, des de dins, el mecanisme i d'avaluar-ne les realitzacions». El segon establí les bases científiques per a la recerca i l'edició de textos de Verdaguer, donant-li el tractament d'autor modern. La voluntat de continuar el camí de Riba i de Casacuberta en l'estudi dels autors del segle XIX, i de Verdaguer en especial, des d'una plataforma societària i editorial, foren justament els motius de la creació de la Societat Verdaguer, anunciada l'any 1984 a la clausura del I Congrés Internacional sobre la Renaixença, i constituïda el 1991, entre el II i el III Col·loqui Verdaguer. Avui, al cap de gairebé vint anys d'aquells inicis, quan l'obra de Verdaguer, incommensurable, sembla que vulguin reduir-la a una qüestió de llengua i posar les seves edicions sota el control de la gendarmeria filològica, es fa més necessari que mai l'estudi de tot Verdaguer i de cadascuna de les seves obres com una magnitud indestruïble de llengua i poesia, art i ideologia, pensament i cultura.

5. Per això és el moment de recordar, ara que s'han fet sentir veus interessades a desinformar, que la Societat Verdaguer és 1) una societat científica oberta, 2) vinculada amb altres societats afins sense exclusions, 3) regida per normes i òrgans de govern degudament legítims, 4) formada per estudiosos lliurement associats, procedents de les universitats dels països de llengua catalana, 5) en la qual cadascun dels socis col·labora en la mesura que creu oportú a aconseguir els fins estatutàriament definits, 6) a més de tenir fora de la Societat el propi àmbit de recerca i els propis canals d'estudi i de publicacions, tal com és habitual en societats d'aquesta naturalesa.

Pel que fa a les activitats impulsades pels òrgans de govern de la Societat Verdaguer, val a dir que el balanç dels gairebé vint anys d'existència (1984-2002) és positiu, més que més si es té en compte que no gaudeix de cap protecció ni oficial ni oficiosa, fora de l'acadèmica de la Universitat de Vic. El balanç positiu no es basa en presumpcions sinó en realitats: 1) La primera és la dels col·loquis Verdaguer, 1986, 1988, 1991, 1995 i 2002, els quals han comptat amb la participació d'un centenar de participants, que han eixamplat, rejuenit i diversificat els estudiosos de Verdaguer i dels escriptors del segle XIX. 2) La segona realitat és l'*Anuari Verdaguer*, revista especialitzada que, tot i no disposar de finançament regular, ha arribat al número 10, suma més de tres mil pàgines, procedents de més d'un centenar de col·laboradors, i ha esdevingut una col·lecció de referència obligada. 3) Per últim, el balanç positiu de la Societat Verdaguer es basa en l'edició de l'*Obra Completa*, OCEV, inicials d'*Obra Completa*, Eumo (l'editorial de la Universitat de Vic) i Societat Verdaguer. És cert que avança lentament, però avança sense parar. Amb els dos volums d'enguany, *Pàtria i L'Atlàntida*, més els anteriors, *Dos Màrtirs de ma pàtria o siga Llucià i Marcià*, *Llegenda de Montserrat* i *Sant Francesc*, la col·lecció consta de cinc volums i ja s'ha afiançat com la col·lecció *major* de les obres completes de Jacint Verdaguer, orientada d'acord amb els criteris que elaborà una ponència creada *ad hoc* i que es poden consultar en el document «Propostes per a una edició crítica de l'obra completa de Verdaguer», publicat a l'*Anuari Verdaguer* 1987.

Tot això, dic, 5 Col·loquis, 10 Anuaris i 5 volums d'Obres Completes, permet de fer, sense autocomplaença, un balanç positiu que justifica i avala la Societat Verdaguer, alhora que constitueix un patrimoni per a generar confiança en la nostra societat científica. Com a president de la Societat em permeto de conjecturar que, si l'Any Verdaguer 2002 s'ha pogut celebrar amb tanta vistositat i amb tant desplegament d'iniciatives, és en bona part gràcies a les activitats verdagueristes que al llarg de vint anys han dut a terme els nostres socis, des de la pròpia societat o des de fora. Per això, expresso el convenciment que la Societat Verdaguer, mantenint-se oberta com fins ara i sense altra ambició que ser una societat científica, sabrà continuar representant i impulsant el verdaguerisme del segle XXI, com ho ha fet durant les dues darreres dècades del XX.

La penúltima novetat d'aquest Col·loqui és que té lloc en el marc de l'Any Verdaguer 2002, commemoratiu del centenari de la mort del poeta. Els anteriors col·loquis també havien tingut una motivació commemoracionista. El de 1986 commemorà el centenari de *Canigó*. El de 1988, el centenari de *Pàtria*. El de 1995, el cent-cinquantè aniversari del naixement del poeta, que, en coincidir amb els d'Àngel Guimerà, Josep Yxart i, un any després, Narcís Oller, es convertí en un Col·loqui de Col·loquis, sota el títol *Any del Segle Romàntic*, que tingueren lloc a Vilanova i la Geltrú pel Romanticisme, a Folgueroles i Vic per mossèn Cinto, al Vendrell per Àngel Guimerà, a Tarragona per Josep Yxart i, en fi, a Valls per Narcís Oller. El nostre V Col·loqui, però, també repeteix coincidències commemoratives de màxima rellevància. L'any 2002, a més d'escaure's el cent-cinquantè aniversari del poema *L'Atlàntida*, lamentablement poc realçat, tot i que constitueix, com tothom sap, una obra clau en la història moderna de la cultura catalana, l'any 2002, dic, s'escau el cent-cinquantè aniversari del naixement d'Antoni Gaudí, una altra figura gegantina de la Catalunya d'entresegles XIX i XX. Els intents d'enfrontar els dos anys, l'Any Verdaguer i l'Any Gaudí, han fracassat. Així com l'Any Gaudí ha dedicat un espai a Verdaguer, el nostre col·loqui també ha donat un espai a Gaudí, amb l'objectiu d'acostar aquests dos genis, en qui la Catalunya moderna trobà un dels seus moments més brillants.

Tot això, doncs, fa del V Col·loqui un col·loqui singular, que figurarà destacat en els annals del verdaguerisme. Commemorar els cent anys de la mort del poeta vol dir que el poeta viu en aquests cent anys de posteritat. Per això hem donat al col·loqui l'emblema «Verdaguer i el Segle». El segle XX, és clar, tan tràgicament travessat d'agressions a la cultura catalana, per a la qual tanmateix Verdaguer s'ha mantingut com un símbol lluminós de vida i de continuïtat.

Aquí escau, apartant-me de la presentació de les novetats del col·loqui, introduir unes paraules de felicitació i de gratitud, que estic convençut que vostès faran seves. En nom i representació de la Societat Verdaguer tinc el goig i l'honor de felicitar i agrair a les institucions que han tingut l'encert de promoure l'Any Verdaguer, i, en el seu marc, han donat suport al nostre Col·loqui. Gràcies, doncs, a la Generalitat de Catalunya, al seu president, que té la deferència de presidir-ne la inauguració, al conseller de Cultura i al seu Departament, que n'han assumit el finançament. A l'Ajuntament de Vic, a l'Ajuntament de Folgueroles i a la Societat Catalana de Llengua i Literatura, filial de l'Institut d'Estudis Catalans. Expresso també les gràcies a la Universitat de Vic i al meu successor en el rectorat, que manté la implicació institucional amb la Societat Verdaguer i les seves activitats.

Per últim personalitzo el reconeixement esmentant els responsables de l'organització del Col·loqui. Francesc Codina i Ramon Pinyol, de la Universitat de Vic, coordinadors, M. Àngels Verdaguer, de la Universitat de Barcelona, secretària, i els membres del comitè organitzador M. Carme Bernal, Universitat de Vic, Enric Gallén, Universitat Pompeu Fabra, Manuel Jorba, Universitat Autònoma de Barcelona, Pere Tió, Societat Verdaguer, i M. Carme Torrents, d'Amics de Verdaguer i directora de la Casa Museu Verdaguer de Folgueroles.

Aquest parlament, arribat aquí, conclouria en fals si no destaqués la millor novetat del col·loqui que inaugurarem. En efecte, mai un col·loqui com el present no s'havia celebrat en el clima verdaguerista que l'Any Verdaguer 2002 ha creat en la societat catalana. Estem vivint en un ressò popular que supera el de qualsevol altra celebració commemorativa anterior. Hi ha en l'ambient una adhesió multiforme, un aire d'homenatge al poeta, que recorda l'ambient que es respirà a Catalunya els dies de juny de 1902, quan el poeta moria a Vallvidrera i era enterrat a Montjuïc, sobre el mar. Com si el poble digués «ja era hora!». De fet, la convocatòria ha concitat una proliferació d'actes mai no vista abans en cap altra manifestació d'aquesta naturalesa. Només de lluny comparable amb les de l'any 1945 i del 1952, quan el centenari del naixement i el cinquantenari de la mort del poeta desvetllaren les primeres reivindicacions de la resistència popular al règim franquista, el qual amb una mà patrocinava la celebració, mentre amb l'altra, o amb totes dues, perseguia la cultura catalana.

En esdeveniments d'envergadura com el de l'Any Verdaguer 2002 cal comptar sempre amb el risc que l'acumulació d'iniciatives i la manca de sentit crític acabin generant saturació, i, a la fi, tot retorni a l'oblit i a la indiferència. Amb altres paraules, la instrumentalització dels valors culturals és una amenaça sempre latent que, quan triomfa, porta inexorablement al triomf del secundari sobre el principal, de l'efímer sobre el durable.

Una pregunta s'imposa. Per què en aquest 2002 la societat catalana es bolca altre cop a fer de Verdaguer un punt de referència? La resposta, potser, es troba, més que en ell, en nosaltres. Sí, és clar, Verdaguer és el nostre poeta, és el clàssic modern de la llengua catalana. Qui, si no ell, tindria aquest magnetisme? És més que un poeta i més que una figura de les lletres catalanes. És una magnitud de la cultura nacional. D'acord, tot això és així, però no és suficient per a explicar el fenomen de l'Any Verdaguer 2002. A parer de molts amb qui ho hem discutit, allò que és determinant és l'actual moment crític que viu la societat catalana a començaments del segle XXI, quan se sent amenaçada, d'una banda, per les agressions de l'espanyolisme, i, de l'altra, pels cants de sirena de la globalització. Segons això, en la resposta dels catalans a l'Any Verdaguer s'hi han disparat els mecanismes de vigilància, els ressorts d'autodefensa davant les polítiques de darwinisme cultural que des de cultures prepotents agredeixen les cultures més febles, sense estat propi.

En l'èxit de l'Any Verdaguer també hi tenen un paper, certament, l'oportunisme dels qui s'apunten al que toca i el dirigisme dels qui dissimulen la falta d'idees amb la celebració d'aniversaris. Res de tot això no és decisiu per a explicar l'onada de verdaguerisme que ens ha colgat. Per més que algunes aparences semblin negar-ho, la multitud i la qualitat de tantes iniciatives concitades per la convocatòria de l'Any Verdaguer van més enllà de les inèrcies oficialistes.

Acceptem-ho. Verdaguer, a desgrat de tot i per ventura nostra, és percebut com l'home clau que en el segle XIX tornà als catalans la confiança de disposar d'una llengua de cultura, quan semblava en vies d'extinció, i per això el victorejaren quan els regalà *L'Atlàntida* el 1877 i per això li confiaren la missió de presentar el *Memorial de Greuges* al rei d'Espanya el 1885. Al segle XX, en la crisi de la guerra civil i de les polítiques franquistes que es proposaven liquidar la cultura catalana, Verdaguer tornà a tenir el paper de l'escriptor que, respectat per tothom, pels guanyadors i pels perdedors de la guerra, a l'interior i a l'exili, mantingué viva la confiança en la llengua catalana. Avui, en circumstàncies que voldríem més diferents de les de la Catalunya del *Memorial de Greuges* i de la Catalunya sota el règim franquista, Verdaguer torna a ser percebut com la roca ferma on aferrar-se per no ser enduta aigua avall, com «la claror que il·lumina i orienta».

Això vol expressar el títol/lema d'aquest parlament, *La claror de Verdaguer és allargada*, inspirat en la confiança que Verdaguer tornarà a ser un far per als catalans. A vegades sembla que sigui l'ombra de Verdaguer allò que s'estén sobre el nostre futur. El Verdaguer ombrívol i tenebrós, el Verdaguer desencisat i fatigat, el Verdaguer dels dimonis, sospitós de demència i deshonestat. El Verdaguer destrossat pels mateixos catalans. No és aquest sortosament el Verdaguer que sacseja la societat catalana de l'any 2002. Tampoc no és el Verdaguer casolà i entranyable, antropològic, dels seus començos «joventívol». Al contrari. El que ens pot orientar és el Verdaguer Iluminós. El que, a més de sacsejar els catalans del segle XIX amb l'oda *A Barcelona* i amb *Canigó*, per dir-los «ei!, teniu una pàtria», va irrompre en l'àmbit hispànic i europeu amb *L'Atlàntida* i, en l'àmbit catòlic mundial, amb *Idil·lis i cants místics*, *Lo somni de Sant Joan* i *Jesús Infant* (poema injustament menystingut, quan és el correlat literari de la «Sagrada Família» de Gaudí), per a dir al món «ei!, que a la península Ibèrica, entre el Pirineu i el mar, amb les Illes, hi ha una altra cultura, que és la catalana».

Aquest és el Verdaguer fort i Iluminós que encara ens sorprèn, quan, com en aquest any, aconsegueix d'atreure els catalans que s'hi acosten a milers, a centenars de milers, a buscar-hi claror. La llarga claror de Verdaguer. La claror de Verdaguer és allargada sobre els catalans que, a cent anys de la seva mort, necessitem reforços per a continuar l'empresa de la cultura que l'identifica i, amb ell, ens identifica a nosaltres.

La qual cosa afegeix al nostre col·loqui una responsabilitat i una oportunitat. Tenim la responsabilitat de copsar la claror d'aquest gran far i de transmetre-la a les noves generacions. Per això el col·loqui serà també la plataforma on discutirem sobre el paper que la literatura catalana, de la qual Verdaguer és la figura simbòlica, hauria de tenir en el sistema educatiu català, des de l'escola obligatòria fins a la universitat. Tenim, en fi, l'oportunitat d'enfortir la confiança en la nostra cultura nacional, de la qual la literatura en català és el màxim exponent i el màxim motor. Així com en els moviments de resistència dels segles XIX i XX hi confluïren moltes fonts, però la principal fou la recuperació del català culte comú, així, per a la Catalunya del segle XXI la seva cultura continua essent la font principal d'autenticitat. Per això és inajornable promoure l'educació de les noves generacions en la llengua culta, perquè en les lletres és on les nacions sense estat troben el sentit històric, transmeten els valors i donen continuïtat a les generacions.

Moltes gràcies per la seva atenció.